

АВТОСЕМАНТИЧНІ КОНСТИТУЕНТИ ДІЄСЛІВНИХ СИСТЕМ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ В АСПЕКТІ ЗІСТАВЛЕННЯ

Подано фрагмент двостороннього міжмовного зіставлення синтагматики української та англійської дієслівних систем за параметром „автосемантизм”.

Ключові слова: зіставне мовознавство, українська та англійська дієслівні системи, синтагматика, автосемантизм.

Представлен фрагмент білатерального межязькового сопоставлення синтагматики української та англійської глагольних систем по параметру „автосемантизм”.

Ключевые слова: сопоставительное языкознание, украинская и английская глагольные системы, синтагматика, автосемантизм.

The article presents the part of the two-way comparative analysis of the Ukrainian and English verbal syntagmatics. It is focused on such aspect as authosemantics.

Key words: contrastive linguistic, Ukrainian and English verbal systems, syntagmatics, authosemantics.

У сучасній лінгвістичній парадигмі помітна тенденція до активізації зіставних (контрастивних) досліджень, виконаних на засадах двостороннього (білатерального) підходу до аналізу мовних явищ [8; 10]. Зіставні описи створюють нові можливості для теоретичного осмислення тих чи інших мовних одиниць незалежно від спорідненості та кількості мов, як і кількості диференційних ознак, за якими проводять аналіз. Одним з об'єктів міжмовного опису, що вважають достатньо дослідженим і водночас проблемним та до кінця не вичерпаним в контрастивному плані, зокрема в українсько-англійській паралелі, виступають дієслівні системи. Попри значні здобутки в лінгвальній інтерпретації цих систем, особливо в межах внутрішньосистемних описів у славістиці та германістиці (О.О. Потебня, Ю.Д. Апресян, І.В. Арнольд, В.М. Русанівський, Ю.О. Жлуктенко, І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, А.П. Загнітко, С.О. Соколова, Г.Г. Почепцов, О.І. Смирницький, Т.Є. Масицька, Ф.С. Бацевич, В.Д. Каліушенко, Ш.Р. Басиров, І.В. Корунець, М.І. Калько, О.І. Леута, В. Levin, Ch. Fries, R. Quirk, T. Rappoport, A. McMillion, G. Leech, F. Palmer), коло проблемних питань, так чи інакше дотичних до зіставного аналізу української та англійської дієслівних систем, залишається доволі обсяговим. Зокрема, **актуальне** для двостороннього зіставлення комплексне дослідження їхньої синтагматики, проведене в проєкції на обрану *tertium comparationis* (основу зіставлення), якою в наших працях виступає категорія „процесуальність” [4; 5].

Об'єкт дослідження – дієслівні системи української та англійської мов. **Предмет дослідження** – синтагматика української та англійської дієслівних систем, зокрема вияв автосемантичної природи їхніх конститuentів.

Метою розвідки стало встановлення спільного та особливо відмінного в синтагматичній стратифікації дієслівних систем української та англійської мов за ознакою „автосемантизм”.

Матеріалом дослідження слугували дієслівні лексико-семантичні варіанти (ЛСВ), вилучені із тлумачних словників зіставлюваних української та англійської мов, а також реченнєві конструкції, вибрані із творів класиків художньої літератури та сучасних авторів, із публіцистичних і наукових Інтернет-джерел та з банку даних „Британський національний корпус” (BNC).

Одним із параметрів, за яким видається можливим встановити формальну співвіднесеність дієслівних систем української та англійської мов, виступає стратифікація синтагматики дієслів як повнозначних лексичних одиниць, на основі якої розмежовують автосемантичні та синсемантичні дієслівні одиниці.

Учення про автосемантизм / синсемантизм має певні здобутки як у лінгвославістиці, так і в лінгвогерманістиці. Така ситуація створює належні умови для білатерального зіставлення української та англійської дієслівних систем на предмет установаження корелятивних / некорелятивних співвідношень у сфері їхніх синтагматичних параметрів, виявлених саме в спільності та специфічності ранжування дієслівних класів як повнозначних слів на автосемантичні та синсемантичні з виокремленням в їхніх межах інформативно недостатніх та автосемантизованих одиниць.

„Автосемантизм” як один із диференційних параметрів корелятивності в дієслівних системах української та англійської мов виявив низку ізоморфних та аломорфних ознак. За сукупністю

визначальних характеристик денотативної природи, що нерозривно пов'язана з синтагматикою, автосемантичні дієслова формують окремий лексико-граматичний клас слів у дієслівних системах як української, так і англійської мов. Найголовнішою ізоморфною ознакою таких дієслів є їхня семантична завершеність, що забезпечує реалізацію значення безвідносно до придієслівних поширювачів. Синтагматика автосемантичних дієслів (відсутність обов'язкової сполучуваності з їхніми правобічними „партнерами”) виступає основним параметром їх виокремлення в обох мовах, визначає „крайню” межу сполучувальних можливостей кожного дієслова й виявляється на осі необов'язковості залежних від нього (дієслова) словоформ. Такий параметр найбільш прозоро об'єктивує й забезпечує його результативність, коли це стосується аналізу реченневих структур із дієсловами [1; 2; 6]. Отримані елементарні структури із дієсловами „закритої” (завершеної) семантики засвідчують їхній автосемантизм, принаймні в одному зі значень дієслова: укр. *Солодко так **запахла** розквітла берізка* (Є. Гуцало) → *Берізка **запахла***; *Лише на морі довго **біліє** серед поодиноких синіх проталин лід* (Д. Міщенко) → *Лід **біліє***; англ. *My legs **had begun to tremble**, with fear now, not anger* (N. Bawden) → *My legs **had begun to tremble***; *The old reactions **died hard*** (Т. Мо) → *The old reactions **died***; ... *her eyes **began to twinkle** with merriment* (J. Pardoe) → ... *her eyes **began to twinkle***.

Використання методики елімінування для виокремлення власне автосемантичних дієслів поширювалося на структури з наявними в них ознаками компонентної неповноти чи вираженими ознаками еліпсиса, позиційованого дієслівною абсолютивацією. Саме такі дієслівні вживання досить часті в обох мовах як у різних лексичних значеннях дієслів, так і в різних позиціях формально-синтаксичної структури речення: укр. *Машина не хотіла **підкорятися*** (Ю. Збанацький) → *Машина не хотіла **підкорятися** (кому-н.)*; *Сховатися – не судилось* (В. Стус) → *Сховатися (куди-н., від чого-н.)*; *не судилось (кому-н.)*; *Ліс **веселить*** (Г. Тютюнник) → *Ліс **веселить** (кого-н., чим-н.)*; англ. *It is too difficult **to save*** (Т. Мо) → *to save (smth.)*; *He is too proud **to beg** but not ashamed **to steel*** (Prow.) → *to beg (smth.)*; *to steel (smth.)*; *It is sometimes more convenient **to forget than to remember*** (J. Pardoe) → *to forget (smth.)*, *to remember (smth.)*; *It is not for me **to say*** (A. Alcott) → *to say (smth.)*.

В англістиці узвичаєним став підхід до виділення автосемантичних дієслів, в основі якого лежить визначення ядра так званої „конфігурації”, змістовою домінантою якого є ознака „замкненості процесу”. „Ядро одномісної конфігурації в плані змісту характеризується ознакою замкненості, завершеності процесу”, – пише Є. М. Уздинська [9, с. 51]. Досліджуючи кількісно значний корпус неперехідних дієслів сучасної англійської мови з „від'ємною характеристикою” (Є. М. Уздинська), тобто неспроможних сполучатися з прямим додатком, авторка методом конфігураційного аналізу виділяє підклас моновалентних дієслів. Властивості останніх зумовлені самою природою процесуальної ознаки, пов'язаної з предметом як носієм такої ознаки чи її джерелом. Синтаксичний зміст „замкненості дії / стану” утворений на основі лексико-граматичного значення дієслова. Дієслова, які заповнюють ядро в одномісній конфігурації, містять достатню семантичну характеристику предмета – джерела або носія дії, не потребуючи інших обов'язкових уточнювачів для надання такій конструкції структурно-семантичної завершеності. Отже, виділені таким способом „моновалентні дієслова” [9], „одновалентні дієслова” [7], „абсолютивні дієслова” [3], „автосемантичні дієслова”, по суті, мають одне й те ж саме підґрунтя – здатність дієсловоназв їхнім власним фонемним складом номінувати нерозчленований процесуальний денотат і в такий спосіб реалізувати закладений у них зміст.

У синтагматичному плані підклас автосемантичних дієслів зіставлюваних мов вирізняє спільність щодо відсутності обов'язкового оточення, що суттєво відрізняє їх від інших одиниць, зокрема тих, що формують підклас синсемантичних дієслів, які мають, окрім предикативного, інші види зв'язку й відкривають не лише суб'єкту, але й об'єктні й (або) адвербіальні позиції.

Проаналізувавши дієслівні речення української та англійської мов із присудками, позиційованими автосемантичними дієсловами, вбачаємо за правомірне говорити про загальну корелятивність зіставлюваних систем щодо здатності дієслівного вираження нерозчленованих денотатів. При цьому, залишаючи поза межами дослідження зіставлення лексико-семантичних варіантів усіх автосемантичних українських та англійських дієслів, а беручи до уваги лише їхні номінації в первинних значеннях, маємо підстави констатувати, що в обох мовах можна виокремити групу т. зв. власне автосемантичних дієслів (первинно автосемантичних, первинно моновалентних), спеціалізованих на реалізації певних мікрокатегорій, виділених нами в загальній лексико-семантичній архітектоніці семантичного аспекту категорії „процесуальність”.

Ізоморфність української та англійської дієслівних систем проявилася у відсутності автосемантичних дієслів у сфері дієслівної реалізації субкатегорії „процесуальність – відношення”. Водночас репрезентація автосемантичних дієслів в українській мові більш показова у сфері субкатегорії „процесуальність – стан” (64,4 %), на противагу англійській дієслівній системі, в якій автосемантичні дієслова виявляють майже однакову реалізацію в субкатегоріях „процесуальність – дія” і „процесуальність – стан” (50,7 % і 49,3 % відповідно).

Було встановлено спільну для обох мов тенденцію до вияву автосемантизму в межах таких показових дієслівних мікрокатегорій, як: а) „дія – звучання” (укр. – 20,8 %; англ. – 27,7 %); б) „стан – фізіологічний стан” (укр. – 12,2 %; англ. – 13,4); в) „стан – буття (існування)” (укр. – 11,7 %; англ. – 14,1 %); г) „стан – оптична ознака” (укр. – 6,3 %; англ. – 5,7 %); г) „дія – рух” (укр. – 8,2 %; англ. – 12,2 %); д) „дія – мовлення” (укр. – 4,4 %; англ. – 6,9 %). Натомість для української мови специфічний вияв автосемантизму у сфері мікрокатегорій „стан – перетворення” (пор.: укр. – 24,7 %; англ. – 10,9 %) та „стан – психо-емоційний стан” (пор.: укр. – 8,8 %; англ. – 4,6 %). Водночас обидві мови виявили схожість щодо незначного представлення автосемантичних дієслів у межах таких мікрокатегорій, як „дія – розумова діяльність” (укр. – 2,2 %; англ. – 3,9 %) та „стан – просторова локалізація” (укр. – 0,7 %; англ. – 0,5 %).

Характерно, що до аналізу було залучено як дієслівні ЛСВ, словникові тлумачення яких свідчать на користь їхньої кваліфікації як автосемантичних (відсутність субстанційних сем об’єктної природи, подана в словниках інформація щодо їхньої синтагматики тощо), так і різностильові реченнєві конструкції з позиційованими в присудку автосемантичними дієсловами (по 7 000 в кожній із мов), що дало змогу перевірити відібрані в процесі аналізу словникових дефініцій дієслівні ЛСВ на предмет їхнього автосемантизму. Загалом кількісні показники значеннєвої стратифікації автосемантичних дієслів, вилучених зі словників та таких, що є позиційованими у присудку, виявилися суміжними. Отримані кількісні підрахунки об’єктивували відносну кореляцію представлення автосемантичних дієслів у межах одних мікрокатегорій та порушення такої кореляції в межах інших, як і засвідчили певні порушення кореляції на системному рівні, зумовлені передусім власне мовними чинниками (насамперед залученням до аналізу аспектуально маркованих та рефлексивних дієслів української мови).

На фоні загальної корельованості автосемантичних українських та англійських дієсловоназв виявлено низку випадків як на системному рівні, так і на рівні окремих автосемантичних дієслів чи дієслівних ЛСВ однієї з мов, які перебувають поза межами корельованості за ознакою „автосемантизм”. Із-поміж причин, якими можна пояснити такі невідповідності, вважаємо здебільшого власне мовні. Обстежений матеріал засвідчує, що вони відбивають такі характерні специфічні структурні особливості зіставлюваних мов, як: 1) домінанта граматичної повноти англійського речення; 2) невідповідність у концентрації семи „процесуальність” в їхньому міжкомпонентному розподілі в структурі речення; 3) відсутність структурної еквівалентності компонента (присудка), спричиненої реалізацією семантики автосемантичного дієслова; 4) продуктивність конверсійних процесів англійської мови, домінантним різновидом яких залишається вербалізація іменників; 5) позиціонування англійського автосемантичного дієслова в присудку підрядної частини речення.

1) Граматична (синтаксична) домінанта англійського речення (підметовість) увиразнює некорельованість деяких англійських безособових автосемантичних дієслів (*to dawn, to dew, to drizzle, to freeze, to hail, to lighten, to pour, to snow* та ін.), відповідні конфігурації з якими виявляють несубстанційність обов’язкового підметового компонента в англійській мові. Натомість в українській мові їм відповідають конфігурації з обмеженим колом семантичних різновидів лівобічного компонента (підмета двоскладного речення): укр. *Почався дощ; Пішов сніг; Наступили морози* і т.д. і англ. *The rain stopped*. У цьому контексті деякі англійські автосемантичні дієслова виявили не стільки відсутність однослівних українських номінацій відповідних процесуальних денотатів, скільки зреалізований автосемантизм: англ. *As the sky lightened even more and they began to make out their surroundings more clearly, Fenella and Caspar both found themselves looking out for the signs that Floy had hoped to leave* (B. Wood).

2) Окрему групу складають автосемантичні дієслова, які в зазначеній вище конфігурації не прогнозують суб’єктного компонента в його денотативній (субстанційній) визначеності через відсутність денотата в екстралінгвальній дійсності. Такі дієслова української мови є безособовими. Вони мають відповідні номінації в англійській мові: укр. *доцуми* – англ. *to rain*; укр. *сніжити* – англ. *to snow*. У відповідних конфігураціях (у структурі речень) вони виявляють

некорельованість щодо прогнозування суб'єкта (підмета) як джерела дій, номінованих відповідними дієсловоназвами: пор. укр. *Дощить* (*Дощ іде*); *Сьогодні сніжить*; *Надворі морозить* і англ. *It starts to rain, and it not only rains but it pours* (G. Langley); *It looked like it could rain again or even snow* (A. Hassall); *This should keep the whole system warm enough even if it is freezing outside* (N. Bawden).

3) Реченнєві структури двоскладних непоширених речень із присудками – автосемантичними дієсловами виявляють закономірність, яка полягає в тому, що українським автосемантичним дієсловам у ролі простого присудка часто відповідають англійські автосемантичні дієслова як частини складеного дієслівного присудка, пор.: укр. *Пташки ж літають, а ця чогось не хоче* (О. Донченко) і англ. *And maybe pigs can fly* (R. Elliot); укр. *В його сім'ї всі танцювали і співали* (С. Васильченко) і англ. *Kylie can sing, act and dance and is unique* (J. Pardoe).

4) Доволі часті випадки, коли присудкову позицію англійського речення заповнюють специфічні для цієї мови автосемантичні дієслова-конверсиви, семантика яких концентрує ознаки, що в українських реченнях експлікують обов'язкові приприсудкові компоненти, пор.: укр. *Хлопці каталися на човнах і були щасливі* (М. Кравців) і англ. *She wanted to bike along the road for a swim ....* (M. Scott).

5) При зіставленні було помічено доволі часте позиціонування англійського автосемантичного дієслова в присудковій функції підрядного речення, відповідниками якого виступають українські номінанти інших частин мови, які „перетягують” на себе дієслівну семантику. Пор.: укр. *У вас є якісь термінові справи?* і англ. *Have you any business that presses?*; укр. *Нічого термінового немає (не лишилось)* і англ. *Nothing remains that presses*; укр. *Він зробив це перед смертю* – англ. *He did it when about to die* (D. Lawtence).

Зіставний аналіз автосемантичних дієслів української та англійської мов, належних до різних мікрокатегорій універсальної категорії „процесуальність” і поставлених в однакові позиційні умови формально-синтаксичної структури речення, з метою встановлення спільного та відмінного у вияві дієслівного автосемантизму в їхніх полісемантичних й поліфункціональних полях дає змогу дійти таких загальних висновків.

Автосемантизм дієслів спричиняє те, що єдиним обов'язковим компонентом валентної рамки цих одиниць в обох мовах є лівобічний суб'єктний компонент. Як в українській, так і в англійській мовах виявлено здатність автосемантичних дієслів до заповнення ними формально-синтаксичної позиції присудка. На відміну від англійської, в українській мові такі дієслова часто заповнюють позицію головного (присудкового) компонента односкладного речення, не типову для англійського синтаксису. За умови заповнення автосемантичними дієсловами позиції головного компонента в односкладних реченнях (безособових та інфінітивних), спостережено асиметрію співвідношення їхньої семантичної та формально-синтаксичної структур.

Отже, кількісний та якісний склад автосемантичних дієслів у зіставляваних мовах має як тотожні, так і відмінні характеристики. Зіставний аналіз синтагматики української та англійської дієслівних систем за ознакою „автосемантизм” виявив кількісну перевагу автосемантичних дієслів в українській мові (28 % від загальної кількості аналізованих ЛСВ на протизагу 19 % в англійській мові). Типологічна тенденція англійської мови до аналітичного вираження низки значень, представлених в українській мові автосемантичними моноксемами, дещо звужує кількісне наповнення системи англійських автосемантичних дієслів. Склад українських автосемантичних дієслів значно розширюють дієслова з додатковими аспектуальними семами. Для англійської мови моноксемне вираження додаткової аспектуальної дії нетипове, що звужує клас автосемантичних дієслів цієї мови, підтверджуючи її „тяжіння” до аналітичних конструкцій, здатних описово номінувати відповідний нерозчленований процесуальний денотат. На перспективу залишається зіставлення синтагматичної стратифікації української та англійської дієслівних систем за параметром „синсемантизм”.

Список літератури

1. Белехова Л. І. Семантична класифікація двоскладових непоширених речень з дієсловами-присудками неспрямованої дії / Л. І. Белехова // Іноземна філологія : міжвідомчий наук. зб. Львівського ун-ту ім. Івана Франка. – 1985. – Вип. 77. – С. 3–9.
2. Дзюбишина Н. Я. Роль автосемантичних і синсемантичних дієслів у реченні / Н. Я. Дзюбишина // Організація тексту (граматика і стилістика) : зб. наук. праць. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 5–13.
3. Іваницька Н. Б. Функціонально-семантична класифікація українських та англійських дієслів : монографія / Н. Б. Іваницька. – К. : КНТЕУ, 2004. — 196 с.

4. Іваницька Н. Б. Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика : монографія / Н. Б. Іваницька. – Вінниця : СПД Главацька, 2011. — 636 с.
5. Іваницька Н. Б. Tertium comparationis у міжмовному зіставленні дієслівних систем / Н. Б. Іваницька // Мовознавство. – 2009. – № 1. – С. 46–59.
6. Іваницька Н. Л. Зумовленість синтаксичної структури двоскладного речення валентністю дієслова-присудка / Н. Л. Іваницька // Мовознавство. – 1985. – №1. – С. 39–43.
7. Каленич В. М. Двоскладні речення з одновалентними дієслівними предикатами в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / В. М. Каленич. – К., 2007. – 19 с.
8. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства : [підручник] / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2006. – 424 с.
9. Уздинська Є. М. Моновалентні дієслова в сучасній англійській мові / Є. М. Уздинська // Іноземна філологія : міжвідомчий наук. зб. Львівського ун-ту ім. Івана Франка. – 1998. – Вип. 90. – С. 51–57.
10. Штернеманн Р. Введение в контрастивную лингвистику / Р. Штернеманн и др. // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXV. Контрастивная лингвистика : Переводы / [сост. В. П. Нерознака ; общ. ред и вступ. ст. В. Г. Гака]. – М. : Прогресс, 1989. – С. 144–178.

О.В. Іванців (Львів)

КОМУНІКАТИВНІ ТАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУГЕСТИВНОГО ВПЛИВУ В ДИСКУРСІ КОРПОРАТИВНОГО ІМІДЖМЕЙКІНГУ

Досліджено особливості вербалізації сугестивного впливу у сучасному англомовному дискурсі корпоративного іміджмейкінгу. Розроблено власну класифікацію тактичних прийомів реалізації сугестивної стратегії створення іміджу бізнесової компанії.

Ключові слова: корпоративний імідж, сугестивна стратегія, комунікативна тактика.

Исследованы особенности вербализации суггестивного влияния в современном англоязычном дискурсе корпоративного имиджмейкинга. Разработана собственная классификация тактических приемов реализации суггестивной стратегии создания имиджа бизнесовой компании.

Ключевые слова: корпоративный имидж, суггестивная стратегия, коммуникативная тактика.

The article focuses on the peculiarities of the verbalization of suggestive influence in modern English discourse of corporate imagemaking. The classification of different tactics, which realize the suggestive strategy of business company image creation, is developed.

Key words: corporate image, suggestive strategy, communication tactics.

У межах комунікативно-дискурсної парадигми сучасної лінгвістики спостерігається значне посилення інтересу до вивчення особливостей організації комунікативної інтеракції. Особливу увагу звертають на пошук механізмів мовного впливу на адресата, що визначає **актуальність** даної наукової розвідки. Своє вираження ця проблема знайшла у сучасному англомовному дискурсі корпоративного іміджмейкінгу, який характеризується активним використанням сугестивної комунікативної стратегії. Це пояснюється насамперед підвищенням значення комунікації у діяльності ділових компаній, що зумовлює необхідність її детального аналізу з метою успішної та ефективної організації. Щоб посилити конкурентоздатність, захопити та утримати свої позиції на ринку, здобути хорошу репутацію та збільшити прибуток, бізнес-структурам потрібно створити позитивний імідж та налагодити оптимальні комунікативні процеси, що вимагає більш ретельного вивчення організації PR комунікації.

Мета роботи полягає у різнобічному дослідженні і систематизації вербальних засобів сугестивного впливу на підсвідомість адресата в контексті формування іміджу бізнесової компанії шляхом аналізу англомовних прес-релізів міжнародної косметичної компанії *Mary Kay*.

У роботах сучасних лінгвістів проаналізовані різні аспекти мовної сугестії: одні з них стосуються особливостей застосування вербальної сугестії у галузі нейролінгвістичного програмування (Т. Ковалевська, А. Кисельова, А. Пилипенко, Ю. Станкевич, В. Шевченко), інші – у терапевтичних цілях (О. Романов, І. Черепанова), в політичному дискурсі (Л. Ільницька, А. Белецька), рекламному дискурсі (Н. Кутуза), релігійному дискурсі (І. Шашков). Багатий тео-